

LBRIS

We know Frank Zöllner
books

Leonardo da Vinci

1452–1519

Artist și savant

DAVID

TASCHEN

6	Ucenicia și tinerețea la Florența
22	Începuturi fără sfârșit
28	Noi demersuri artistice la Milano
36	Artistul ca naturalist
44	Leonardo: artist la Curtea din Milano
60	Interludiu neliniștit
70	Bătălia gigantilor: Leonardo și Michelangelo
80	Ultimii ani de viață
92	Leonardo da Vinci 1452–1519 Viața și opera

Remarcabil, extraordinar, aproape universal apreciat – aceasta este imaginea lui Leonardo da Vinci care a dăinuit de-a lungul timpului, perpetuată de scriitorii și criticii epocilor trecute. Aceștia îl descriu ca pe un tânăr cu talente multiple, captivant, atrăgător, care și-a uimit contemporanii nu doar prin măiestria sa ca artist plastic, ci i-a impresionat în egală măsură prin descoperirile sale științifice și ca muzician. Deși multă lume știa că prezenta deja unele trăsături care i-ar fi putut atrage neplăceri în acele vremuri, pentru că încă din tinerețe era cunoscut ca având înclinații homosexuale (Beltrami, nr. 8–9) – faptă incriminată de lege în epocă – în secolul al XVI-lea aceste aspecte erau deja acceptate ca o componentă aproape firească a geniului său (Lomazzo, I, p. 104). Singurul lucru care i se reproșa cu adevărat era tendința sa de a începe lucrări fără le ducă la bun sfârșit. Biografiile săi au deplâns în repetate rânduri vastitatea intereselor sale, întrucât aceasta a avut consecințe nedorite asupra artei sale: „Dacă, pe de o parte, își petrecea mult timp făcând cercetări în domenii care aveau prea puțin de-a face cu arta, pe de altă parte, inconsecvența și nestatornicia sa l-au făcut să lase o foarte mare parte din opere neterminate; talentul său tânjea atât de mult după perfecțiune și avea pretenții atât de mari de la sine încât a început o mulțime de lucrări, pe care apoi le-a lăsat neisprăvite” (Chastel, p. 72) – după cum arăta cărturarul Paolo Giovio în culegerea sa din 1527 despre viețile unor bărbați faimoși, printre care și artiști precum Michelangelo și Rafael. Giorgio Vasari a făcut observații similare în lucrarea sa *Viețile artiștilor*, apărută pentru prima dată în 1550: „Ar fi obținut rezultate excepționale încă de la primele lecții, dacă nu ar fi fost atât de schimbător și instabil; căci mereu se apuca să învețe nenumărate lucruri noi, doar ca să le lase baltă aproape imediat.”

Născut în 15 aprilie 1452 la Vinci, nu departe de Empoli, tânărul Leonardo a dat, probabil, semne de precocitate intelectuală și artistică, motiv pentru care a fost trimis să lucreze ca ucenic pe lângă pictorul și sculptorul florentin Andrea del Verrocchio (1433–1485). Primii săi biografi menționează frecvent iscusința nemaipomenită în arta desenului a tânărului artist; astfel, iată ce ne spune Vasari: „Pe lângă toate acestea, Leonardo făcea desene minunate și foarte detaliate pe hârtie, care au rămas neegalate prin perfecțiunea execuției. (Dau ca exemplu un superb cap desenat în culori cu un creion cu vârf de argint.)” Vasari mai povestește – bazându-se, foarte probabil, doar pe relatări

Andrea del Verrocchio
Fecioara cu Pruncul, c. 1473–1475
Pictură în tempera pe lemn, 72 × 53 cm
Gemäldegalerie, Staatliche Museen zu Berlin –
Preußischer Kulturbesitz

Mai târziu, Leonardo a dezvoltat această abordare a temei Fecioarei cu Pruncul în propriile sale desene și picturi.

Madona cu garoafă, c. 1475
Pictură în ulei pe lemn, 62 × 47,5 cm
München, Alte Pinakothek

Această pictură a Fecioarei Maria (Madona) este considerată drept prima operă pictată în întregime de Leonardo care s-a păstrat până în zilele noastre. Există asemănări formale izbitoare cu stilul picturii olandeze și cu picturile Fecioarei provenite din atelierul lui Andrea del Verrocchio.

Portretul lui Bernardo di Bandino Baroncelli,

spânzurat, 1479

Peniță și tuș, 19,2 × 7,3 cm

Bayonne, Musée Bonnat

În 29 decembrie 1479, Leonardo a făcut acest portret al lui Baroncelli, care a fost condamnat la moarte pentru participarea sa la conspirația împotriva familiei Pazzi. Leonardo spera, probabil, să picteze o imagine apotropaică a răufăcătorului după execuția acestuia și, în acest scop, a făcut însemnări despre culorile veșmintelor complotistului.

Războinic din antichitate, c. 1472

Desen pe hârtie tratată, realizat prin tehnica

metalpoint, 28,7 × 21,1 cm

Londra, British Museum

Acest desen înfățișează un tip specific (așa-numitul „tip al războinicului din vechime”), pe care Leonardo l-a adoptat din repertoriul maestrului său Verrocchio, folosindu-l frecvent ulterior.

neverificate – despre începuturile carierei artistice a lui Leonardo: tatăl său, Ser Piero, „a dus într-o zi câteva dintre desenele lui Leonardo la Andrea del Verrocchio (care îi era prieten apropiat) și l-a rugat să îi spună cinstit dacă avea rost ca băiatul să studieze arta grafică. Andrea a fost uluit de extraordinarul talent ale acestui începător și l-a îndemnat pe Ser Piero să își lase fiul să studieze disciplina respectivă. Așa că Ser Piero l-a băgat pe Leonardo ucenic la atelierul lui Andrea. Băiatul a fost încântat de decizie și s-a apucat să exerseze asiduu, nu doar într-o ramură a artelor plastice, ci în toate ramurile în care desenul juca vreun rol.”

Povestea aceasta despre tânărul geniu care stăpâna deja cunoștințele de bază ale viitoarei sale meserii încă dinainte de a deveni ucenic ține, desigur, mai mult de latura mitică a istoriei artelor; de asemenea, este posibil ca povestea strânsei prietenii dintre tatăl lui Leonardo și viitorul său profesor Verrocchio să fi fost înfrumusețată într-o oarecare măsură. Totuși, tânărul Leonardo pare să fi demonstrat, de la o vârstă foarte fragedă, un talent ieșit din comun ca desenator. Niciun alt artist din generația lui nu a lăsat în urma sa atât de multe lucrări grafice, a căror autenticitate a fost dovedită. Chiar și cele mai timpurii lucrări ale sale rămase până astăzi, din anii 1470, reflectă deja acel talent deosebit în mânărirea instrumentelor de desen despre care scriau biografiile săi din secolul al XVI-lea. Plăcerea vie cu care desena este evidentă în schițele de mici dimensiuni, născute parcă dintr-un capriciu, ale unor siluete în mișcare, executate cu mișcări scurte, energice ale condeiului. Alături de imagini familiare, există și exerciții libere, în care își descătușează imaginația „grafică”. În același timp, alte desene din anii de început demonstrează atenția disciplinată pe care o acordă detaliilor și pe care toți artiștii se străduiesc să și-o antreneze în anii de formare. Acest aspect este deosebit de vizibil în desenul ce reprezintă un crin (ilustr. p. 14), care era în mod clar un studiu pentru o pictură. Este la fel de evident și în desenul unui războinic din antichitate, realizat cu ajutorul tehnicii *metalpoint* (tragerea unei tije de metal peste o suprafață) (ilustr. p. 9): acesta se conformează unui anumit tipar preferat în atelierul stăpânului său Verrocchio, care se inspiră din modelele Antichității. Se prea poate ca tinerii artiști precum Leonardo să își fi dezvoltat îndemnarea folosind astfel de modele. Și, într-adevăr, în al său *Tratat despre pictură* (fol. 34), scris ulterior, Leonardo îi sfătuiește pe artiști să exerseze desenul studiind basorelieful și sculpturi de calitate.

Studiile timpurii, meticuloase ale unor drapaje realizate de Leonardo dau și ele impresia că au fost executate pe baza unor modele vii. Acest lucru este confirmat de Vasari: „...și cum intenționa să devină pictor profesionist, a studiat cu atenție modele vii. Uneori folosea modele de lut, drapând siluetele în cârpe înmuiate în ghips și desenându-le apoi cu mihală pe pânză de Rheims fină sau pe pânză de in tratată special. Aceste desene erau executate alb-negru, cu vârful pensulei, iar rezultatele erau splendide...”. Aceste desene executate cu grijă i-au folosit artistului atât ca studii, cât și ca îndrumar pentru drapajele din picturile de mai târziu. Întrucât erau menite, într-o oarecare măsură, să servească drept modele, desenele acestea au fost realizate cu cea mai mare atenție pentru detaliu, folosindu-se tehnici variate, adesea pe pânză de in rezistentă, astfel încât generația următoare de tineri artiști să poată învăța studiindu-le (ilustr. p. 15).

Pe lângă studiile modelelor care se găseau de obicei în atelierul artiștilor, Leonardo a realizat și studii după natură, la fel de importante. Acestea au caracteristicile lucrărilor pe care le-a produs încă de pe vremea când era ucenic,

Peisaj pe Arno, 1473

Desen în peniță și tuș peste o schiță în creion parțial ștersă, 19 × 28,5 cm
Florența, Galleria degli Uffizi

Acest desen în peniță și tuș este considerat drept una dintre primele reprezentări autonome ale unui peisaj din istoria artelor.

Andrea del Verrocchio și Leonardo

Botezul lui Hristos, c. 1472-1475

Ulei și tempera pe lemn,
177 × 151 cm
Florența, Galleria degli Uffizi

Leonardo l-a asistat pe maestrul său Verrocchio în executarea acestui iconostas, pictând îngerul ingenușcheat din stânga, plan îndepărtat, și repictând porțiuni din peisaj și din trupul lui Hristos.

cum ar fi primul său desen datat, rămas până în vremurile noastre, care se află acum la Galeria Uffizi din Florența. În colțul stâng, de sus, cu scrisul său caracteristic, în oglindă, se văd cuvintele: „în ziua Sărbătorii Sfintei Maria a Zăpezii, 5 august 1473” (ilustr. p. 10). Acest studiu în peniță și tuș peste o schiță pregătitoare de-abia vizibilă înfățișează o vale mărginită de coline pe ambele laturi, orizontul în depărtare și – cu un mic efort de imaginație – marea. Probabil schițată inițial în creion, în aer liber, și refăcută ulterior în peniță și tuș în atelier, este posibil ca priveliștea să înfățișeze și o potecă ce duce de la Vinci la Pistoia. La începutul secolului al XX-lea, Woldemar von Seidlitz a crezut chiar că recunoaște fortificațiile de la Papiano în zidurile și turnurile de pe versantul unui deal din stânga compoziției. Acest desen, care reprezintă una dintre primele schițe de peisaj, ca gen autonom, din istoria artelor, demonstrează creșterea importanței studiilor după natură în secolul al XV-lea, dar și eforturile pe care le făceau artiștii pentru a supune aspectele lumii vizibile propriei lor voințe creatoare. Astfel, de pildă, coroanele copacilor de pe colina din dreapta sunt de-abia schițate schematic, la repezeală, printr-o hașurare încrucișată. În unele locuri, aceste hașurări se combină, dând o impresie de oscilație care trece cu mult dincolo de simpla imitație a naturii.

Studiile lui Leonardo după natură și după modele reale i-au fost cât se poate de utile din punct de vedere practic în realizarea picturilor. Aproape orice pictură includea un peisaj în fundal, în multe altele pictorii trebuiau să înfățișeze drapaje și țesături și, desigur, foarte adesea erau nevoiți să reprezinte

